

# Żyga, Aleksander

---

## Z historii czasopiśmiennictwa Młodej Polski

---

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 9/1, 163-167

---

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przeoczenia czy nieściśności są w pracy bibliograficznej nieuniknione; dalsze poszukiwania i studia w tym kierunku pozwolą rozszerzyć bibliografię czasopism łódzkich, tak niezbędną w pracy nad historią Łodzi — uzyskamy wtedy pełny i ścisły obraz dorobku wydawniczego w tym zakresie.

### III

#### Z HISTORII CZASOPIŚMIENICTWA MŁODEJ POLSKI

J. Kądziała, *Czasopiśmiennictwo literackie modernizmu*; E. Korzeniewska, „*Życie*” 1887—1891; „*Świat*” 1888—1895; J. Czachowska, „*Życie*” 1897—1900; J. Kądziała, „*Chimera*” 1901—1907; F. Lichodziejewska, „*Krytyka*” 1896—1897, 1899—1914; K. Meloch, „*Museion*” 1911—1913, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria: *Literatura okresu Młodej Polski*, t. 1, Warszawa 1968.

Wydany ostatnio pierwszy tom młodopolskiej serii, zapoczątkowanego przed kilku laty wydawnictwa ciągłego pt. *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, zawiera pewną innowację w stosunku do analogicznego tomu tej serii pt. *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*. Oprócz syntetycznych rozpraw o literaturze epoki oraz portretów głównych pisarzy z fragmentami ich tekstów znalazło się w nim kilka zarysów i szkiców, dotyczących najważniejszych periodyków literacko-artystycznych epoki. Rozprawy te nie obejmują wszystkich czasopism literacko-artystycznych, jakie w okresie Młodej Polski wychodziły, lecz tylko te, które były organami nowych kierunków i prądów literackich, w mniejszej mierze prądów artystycznych, oraz te, z którymi współpracowali czołowi pisarze Młodej Polski.

Na ów obraz tak pojętego czasopiśmiennictwa epoki składa się ogólny i encyklopedyczny zarys ważniejszych czasopism Młodej Polski pióra Jerzego Kądziała oraz krótsze szkice innych autorów, omawiające dzieje najważniejszych periodyków literacko-artystycznych, które niemałą rolę odegrały w genezie, rozwoju i zmięczeniu literatury ówczesnej.

Chronologicznie zarys ten obejmuje czasopisma wychodzące w latach 1887—1914. Oprócz omówień czołowych i awangardowych czasopism Młodej Polski znalazły się w tomie szkice poświęcone także i innym periodykom, które trzeba było uwzględnić, ponieważ w pewien sposób uczestniczyły w przeobrażeniach literatury i gustów literackich oraz artystycznych. Stwierdza to zresztą J. Kądziała na wstępie swego encyklopedycznego zarysu: „w niniejszym opracowaniu ograniczono się tylko do części obszerniejszego zespołu tytułów, biorąc pod uwagę je-

dynie te, które uczestniczyły w głównych przemianach literackich epoki” (s. 178). Owego zaszczytu uczestnictwa w reprezentowaniu okresu Młodej Polski dostąpiły: warszawskie „Życie” Miriama, krakowski „Świat” Z. Sarneckiego — opracowane przez E. Korzeniewską; Krakowskie „Życie” w opracowaniu I. Czachowskiej; „Chimera” Z. Przesmyckiego — opracowana przez J. Kądziałę; Feldmanowska „Krytyka” — opracowana przez F. Lichodziejewską, oraz „Museion” — przez K. Melocha. W celu uniknięcia powtórzeń w ogólnym zarysie czasopiśmiennictwa Kądziała główny nacisk położył na periodyki młodopolskie pomniejsze, mniej miejsca poświęcając tym, które omówione zostały przez innych autorów osobno.

Takie podejście do prezentowanych w omawianym tomie czasopism literackich Młodej Polski wycisnęło swe piętno na sposobie ich opracowania: akcentuje się w nich przede wszystkim ich funkcję w przygotowaniu nowych kierunków literackich, ich rozwoju czy schyłku, współpracę z tymi pismami najważniejszych i reprezentatywnych pisarzy epoki; mniej miejsca poświęca się opracowaniu dziejów poszczególnych czasopism. Jednakże w paru szkicach ich autorowie potrafili dać skrótowe wprowadzenie, ale pierwsze w tym zakresie dzieje młodopolskich periodyków, opracowanych na podstawie źródeł, z uwzględnieniem wysokości nakładu, przyjęcia przez współczesnych, nierzadko nawet omówienia strony artystycznej pism, wnosząc w tym zakresie wiele faktów dotychczas nie znanych i nie opracowanych.

W tak wyselekcjonowanym zestawie czasopism okresu Młodej Polski, J. Kądziała, stosując kryterium funkcji owych periodyków literackich, które odegrały pewną rolę w przygotowaniu i rozwoju literatury epoki, wyróżnił trzy okresy: „okres wzrostu, charakteryzujący się coraz liczniejszymi informacjami o analogicznych prądach za granicą oraz pierwszymi próbami formułowania zadań estetycznych nowego prądu”; „okres rozkwitu, w którym występują zdecydowanie manifestacje programów ideowo-artystycznych modernizmu oraz towarzyszących im dyskusji estetyczno-literackich”; oraz „okres rozrachunków i schyłku, będący zarazem okresem przejścia do następnych epok”. Wyrazem tych wydzielonych przez autora okresów mają być kolejno następujące pisma: okresu pierwszego — warszawskie „Życie” i krakowski „Świat”; drugiego — krakowskie „Życie” S. Przybyszewskiego i „Chimera”, trzeciego — „Pro Arte et Studio” i poznański „Zdrój”.

Cenny artykuł J. Kądziały stanowi próbę rekonesansu w rzadko dotąd nawiedzonym czasopiśmiennictwie literackim Młodej Polski. Autor z gąszczu literackich periodyków epoki wydobyl te, które odegrały jakąś rolę w formowaniu świadomości ideowo-artystycznej tego okresu. Zaleta artykułu polega na tym, że omówione w nim zostały pokrótce

także te czasopisma literackie Młodej Polski, które nie są znane nawet przeciętnemu historykowi literatury z tytułów. Mowa tu o takich czasopismach modernistycznych, jak: „Młodość” (1898—1900), „Iris” (1899—1900), „Strumień” (1900), „Tygodnik Słowa Polskiego” (1902—1903), „Liberum veto” (1903—1905), „Ateneum” (1903—1905), „Tygodnik Ilustrowany”, „Nasze Słowo” (1902—1907), „Ognisko” (1902—1905), „Odrodzenie” (1903—1911), warszawskie „Odrodzenie” (1903—1906), „Nasz Kraj” (1906—1911), „Widnokrąg” (1910—1911), „Witeź” (1908), „Sfinks” (1908), „Nowa Gazeta” (1905), „Przegląd Krytyki Literackiej i Artystycznej” (1909—1914), „Lamus” (1908—1913), „Miesięcznik Literacki i Artystyczny” (1911), „Sztuka” (1911—1914), „Rydwan” (1912—1913), „Złoty Róg” (1911—1914), „Echo Literacko-Artystyczne” (1912—1915) i inne. Wymieniamy tu tytuły charakteryzowanych przez Kądzielę czasopism i efemeryd literacko-artystycznych epoki, których zawartość, kierunek zasadniczy oraz zespoły redakcyjne zostały omówione po raz pierwszy; w tym też tkwi wartość tej pracy. Rozprawę uzupełnia dokładna bibliografia czasopiśmiennictwa okresu Młodej Polski.

Szkice wymienionych wyżej innych autorów, poświęcone najważniejszym organom prasowym Młodej Polski, są nierówne pod względem wykorzystania materiałów źródłowych. Podczas gdy jedni autorzy sięgnęli do szeregu źródeł archiwalnych, drudzy ograniczyli się do omówienia tylko zawartości pisma. Owa nierównomierność akcentów w poszczególnych szkicach występuje także przy omówieniu artystycznej i graficznej strony poszczególnych pism. Prawie wszystkie czasopisma literackie okresu Młodej Polski były periodykami nie tylko literackimi, ale także artystycznymi, czego wyrazem była nie tylko zawarta w nich problematyka, dotycząca spraw artystycznych, spraw sztuki, ale i szata zewnętrzna pisma, układ graficzny, bogactwo ilustracji itp. (np. „Świat”, krakowskie „Życie”, „Chimera”, „Lamus”). Czasopism literackich Młodej Polski nie sposób omawiać w oderwaniu od spraw estetyki czasopiśmienniczej i książkowej w obrębie panujących wówczas kierunków i prądów artystycznych. Bez uwzględnienia estetycznej strony czasopism Młodej Polski dzieje każdego z nich będą niepełne. A kwestie te nie wszyscy autorzy szkiców uwzględnili.

Wspomniane niedomogi nie obniżają jednak wartości i znaczenia zawartych w tomie *Literatury okresu Młodej Polski* szkiców o czasopismach epoki, których autorzy ustrzegli się od groźących im przy takim podejściu uproszczeń; mimo że w opracowaniach główny nacisk położyli na funkcję prezentacji kierunków i prądów literackich okresu, charakteryzowali je na ogół obiektywnie, zwracając uwagę na ideowo-artystyczny eklektyzm oraz niejednorodność ideowo-artystyczną. Poza kilkoma wyjątkami zawarte w tomie artykuły stanowią prace pionier-

skie o tych czasopismach; autorzy musieli przedzierać się przez gąszcz materiałów, by zorientować się w ich zawartości, bowiem niewielu mieli poprzedników na tym polu.

Nie będziemy tutaj zajmować się szczegółowym rozbiorem i omawianiem szkiców o wymienionych czasopismach Młodej Polski. Chcemy zwrócić tylko uwagę na niektóre artykuły. Szkic E. Korzeniowskiej o warszawskim „Życiu”, czasopiśmie uważanym za zwiastuna modernizmu w Polsce, aczkolwiek mocno jeszcze związanym z pozytywizmem, jest na ogół powtórzeniem wywodów z drukowanego na ten temat artykułu w „Ruchu Literackim” (1961, nr 2). Będący do pewnego stopnia kontynuacją „Życia”, poprzez osobę Miriama, krakowski „Świat” wydawany przez Z. Sarneckiego, stanowił, zdaniem tejże autorki, pismo eklektyczne. Ów zarzut eklektyzmu, stawiany przez Korzeniewską „Światowi”, był jednak z góry założoną dewizą redaktora pisma. Zarzucany przez Korzeniewską Sarneckiemu, zwłaszcza przed rokiem 1894, brak elementów narodowych był uwarunkowany początkowo debitem pisma na Królestwo Kongresowe, który ustał w roku 1893.

O krakowskim „Życiu”, jako sztandarowym periodyku literacko-artystycznym Młodej Polski, pisano dotąd chyba najwięcej, a to z racji drukowania na jego łamach manifestów modernizmu, ale były to tylko wycinki jego zawartości. Szkic Jadwigi Czachowskiej stanowi jednak na ich tle pierwszą pracę bardziej obiektywnie kreślącą dzieje pisma i omawiającą jego zawartość, chociaż słabo zaznaczającą jeszcze sprawy artystyczne, bez których monografia krakowskiego „Życia” nigdy nie będzie pełna — podobnie jak i warszawskiej „Chimery” Miriama, głoszącej postulat „Sztuki dla sztuki” oraz kult piękna. Jedynie J. Kądziała w swym artykule nie omieszkał omówić i zewnętrznej strony „Chimery” — tego pierwszego chyba w dziejach czasopiśmiennictwa polskiego prawdziwie artystycznego periodyku, oraz uwzględnił także najważniejsze głosy polemizujące z głoszonymi na jej łamach teoriami estetycznymi Miriama (Marchlewski, Brzozowski).

Mimo istniejącej już bibliografii „Krytyki” cenny jest niewątpliwie także artykuł Lichodziejewskiej o tym Feldmanowskim periodyku, stanowiącym organ społeczno-polityczny Młodej Polski, skupiającym pisarzy zaangażowanych. Pismo głosiło na swych szpaltach kult Stanisława Wyspiańskiego. „Mając do wyboru modernistyczno-dekadenski wariant Młodej Polski oraz wariant zaangażowany patriotycznie i społecznie, »Krytyka« Feldmanowska wypowiedziała się zdecydowanie po stronie drugiej. W dokonanym już rozmieszczeniu pokoleń stała się organem przybocznym Młodej Polski społeczno-patriotycznym”.

Wyselekcjonowany w tomie rejestr czasopism okresu Młodej Polski zamyka szkic K. Melocha o „Museionie”, piśmie poświęconym litera-

turze i sztuce klasycznej, które było pod względem wyglądu estetycznego kontynuacją „Chimery”.

Omawiany zarys dziejów czasopiśmiennictwa okresu Młodej Polski, mimo nierówności opracowania i różnego podejścia do poszczególnych periodyków, stanowi próbę opracowania czasopiśmiennictwa tej epoki, określenia roli, jaką wymienione periodyki odegrały w przemianach literacko-artystycznych epoki, kształtowaniu nowych kierunków i prądów. Jak już zaznaczono, za mało miejsca poświęcono w poszczególnych artykułach sprawom artystycznym, szczególnie szacie zewnętrznej omawianych czasopism, które zawsze towarzyszyły pojawianiu się nowych prądów i były również wyrazem zmian w technice i estetyce czasopism. Podyktowane to było zresztą przeznaczeniem tych szkiców do książki o charakterze literackim. Opracowanie pełnych monografii czasopism literacko-artystycznych okresu Młodej Polski może być dziełem dopiero historyka literatury i historyka sztuki, bowiem jak literatura tego okresu wiąże się nierozzerwalnie ze sztukami plastycznymi, tak o kształcie ówczesnych periodyków i ich zewnętrznym wyglądzie decydowała także współpraca z redakcją plastyków: grafików i malarzy.

Wartość omówionych tu szkiców o czasopismach Młodej Polski zwiększają dodane na końcu każdego artykułu metryki periodyków oraz bibliografia dotychczasowych prac o nich. Ktokolwiek w przyszłości przystąpi do pracy nad omawianymi czasopismami, musi sięgnąć do nich, w nich bowiem znajdzie punkt wyjścia. Należy życzyć wydawcy, by inicjatywa ta była kontynuowana w tomach rozpoczynających serie następnych okresów literatury polskiej.

Aleksander Żyga

#### IV

[Iwan Wasilewicz] Kuzniecow, A[natolij Wasilewicz] Szumakow, *Bolszewitskaja pieczat' Moskwy*, Moskwa 1968, „Moskowskij Raboczyj”, ss. 456, ilustr.

W końcu 1968 r. ukazała się pierwsza część monografii poświęconej moskiewskiej prasie bolszewickiej. Obejmuje ona okres od września 1899 r. — kiedy to ukazała się „Wolna”, organ Komitetu Miejskiego SDPRR, pierwsza nielegalna gazeta partyjna — do wybuchu rewolucji październikowej. Zapowiadana część druga obejmuje porewolucyjne dzieje moskiewskiej prasy partyjnej.

Książka zawiera pięć rozdziałów, z których ostatni jest właściwie ogólnym podsumowaniem całości. Trzy pierwsze rozdziały obejmujące